

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਆਚਾਰਿਆ ਸ੍ਰੀ ਪਦਮ ਜਿਨੇਸ਼ਵਰ ਸੁਰੀ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਕਰਦੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ੁਭ ਕੰਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ਼ਟ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਆਚਾਰਿਆ ਸ੍ਰੀ ਪਦਮ ਜਿਨੇਸ਼ਵਰ ਸੁਰੀ ਜੀ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਖਦੇ ਹਨ

ਤਵਯਸ਼ ਰਯਯਕੋਸ਼ੰ ਨਾਸਿਯ ਨੀਸੇਸ਼ ਲੋਗ ਦੋਗਚੰ ।

ਤਵਯਸ਼ ਰਯਯੰ ਮਾਲੰ ਬੁਚ੍ਚੰ ਨਸਿਯਯ ਵੀਰ ਯਿਯੰ ।।੧।।

ਸ਼ਲੋਕ । : "ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦਰਿਦਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਵਚਨ ਰਾਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਹਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਗ੍ਰੰਥ ਆਖਦਾ ਹਾਂ।"

ਟੀਕਾ : ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਲਈ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆਖਰੀ ਤੀਰਥੰਕਰ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ ਕਰਤੱਵ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਸੱਚਾ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਪਨ ਵਿਸੈ-ਵਿਕਾਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨੂੰ

ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਆਚਾਰਿਆ ਸ਼੍ਰੀ ਪਦਮ ਜਿਨੇਸ਼ਵਰ ਸੁਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਚਨਾਂ ਨੂੰ ਛੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਛੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਕੇ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਛੁੱਲ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਕੁਮਲਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵੀਤਰਾਗ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਦੇ ਪੁਰਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਰਿਹੰਤ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਯੋਗ ਹੈ।

ਧਰਮ ਦਾ ਰਹੱਸ

ਜੀਵ ਦਯਾਙ੍ ਰਮਿਯ੍ਯਙ੍ ਙ੍ਦਿਯਕਗੋ ਦਮਿਯ੍ਯਙ੍ ਸਯਾ ਕਿ ।

ਰਾਚ੍ਯੰ ਚੇਕ ਚਕਿਯ੍ਯਙ੍ ਧਮ੍ਮਸ੍ਸ ਰਹ੍ਸ੍ਸ ਸਿਯ ਸੇਕ ॥੨॥

ਸਲੋਕ 2 : ਜੀਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਆ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਰਹਿਣਾ, ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੈ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਇਹ ਧਰਮ ਦਾ ਰਹੱਸ (ਭੇਦ) ਹੈ।

ਟੀਕਾ : ਆਚਾਰਿਆ ਸ਼੍ਰੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਵ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਧਰਮ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ। ਆਚਾਰਿਆ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਾਰ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (1) ਜੀਵ ਪ੍ਰਤੀ ਰਹਿਮ ਕਰਨਾ (2) ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੈ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ (3) ਸਦਾ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ। ਜੀਵ ਪ੍ਰਤੀ ਰਹਿਮਦਿਲੀ ਵਿਚ ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸਾਰ ਆ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ। ਆਚਾਰਾਂਗ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ, "ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜੀਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਰਨਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਨਾ ਬਣਾਵੇ।"

ਦਿਆਲੂ ਮਨੁੱਖ ਮਾਨਵਤਾ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣਾ ਧਰਮ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਭੇਦ ਹੈ। ਵਰਨ, ਗੰਧ, ਰਸ, ਸਪਰਸ਼ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ। ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਆਤਮਾ ਤਿੰਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰੀਆਂ ਹਥਿਆਰਨ ਹਨ। ਚੰਗੇ-ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਮਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਅਕਲ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੀਭ, ਨੱਕ, ਕੰਨ, ਚਮੜੀ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਪੰਜ ਇੰਦਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਧਰਮ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ। ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਸੱਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਸਦਾ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਤੋਂ ਉਲਟ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਮਨੁੱਖ ਨੈਤਿਕਤਾ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ

ਵਿਚ ਸਲਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੁਨਾ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਦਮ-ਕਦਮ ਤੇ ਨਾ-ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸੱਚ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਕੌੜਾ ਸੱਚ। ਕਦੇ ਵੀ ਉਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਦਸ਼ਵੈਕਾਲਿਕ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ, "ਸਾਧੂ ਕਦੇ ਵੀ ਕਠੋਰ ਸੱਚ ਨਾ ਬੋਲੇ। ਸਾਧੂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹਾ, ਕਾਨੇ ਨੂੰ ਕਾਨਾ ਆਖ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਦੁਖਾਏ। ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਆਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਲਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਗੋਤ ਦਾ ਨਾਂ ਲਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਆਰਿਆ' ਆਖ ਕੇ ਬੁਲਾਵੇ।

ਸੋ ਸੱਚ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਨੁਵਰਤਾ ਦੀ ਅਤਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਪਾਸਕ ਦਸ਼ਾਂਗ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਕੁੜੀ ਸਬੰਧੀ, ਕੁਰਸੀ ਸਬੰਧੀ, ਬੁਠੀ ਗਵਾਹੀ, ਜਾਅਲੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਉਪਾਸਕ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਮਹਾਵਰਤ ਅਤੇ ਅਨੁਵਰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿਆਕਰਨ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਸੱਚ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਆਚਾਰਿਆ ਜੀ ਅੱਗੋਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਗੀਤੰ ਨ ਹ੍ਰੁ ਖੰਡਿਯ੍ਯੰ ਨ ਸੰਕ੍ਰਿਯ੍ਯੰ ਸਮੰ ਕੁਰੀਤੇਹਿੰ ।

ਗੂਰੂ ਕਧਨੰ ਨ ਖਲਿਯ੍ਯੰ ਯੰ ਨਯ੍ਯੰ ਧਮ੍ਮ ਪਰਮਤ੍ਥੋ ॥੩॥

ਸ਼ਲੋਕ 3 : "ਸ਼ੀਲ (ਚਾਰਿਤਰ) ਨੂੰ ਭੰਗ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਕੁਸ਼ੀਲ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡਣਾ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਦਾ ਉਲੰਘਨ ਕਰਨਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੀਤਾਂ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਯਤੀ (ਸਾਧੂ) ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 3।

ਟੀਕਾ : ਧਰਮ ਦਾ ਰਹੱਸ ਸਮਝਾ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਨੇ ਧਰਮ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ। ਪਰਮਾਰਥ ਕੀ ਹੈ ? ਉਸ ਬਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧੂ ਆਪਣੇ ਚਰਿਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧ ਰੱਖੇ। ਕਿਸੇ ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਨਾ ਬਣਾਵੇ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਲ ਰਾਹ ਤੋਂ ਭੜਕਾ ਦੇਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਥ ਨਾਲ ਚਰਿਤਰ ਭੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸ਼ੀਲਵਾਨ ਸਾਧੂ ਕਦੇ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਅੱਗੇ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਉਹ ਵਿਧੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਚੱਲ ਕੇ ਗਿਆਨੀ ਕਦੇ ਨਿੰਦਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਚਕਲੰ ਨ ਧੰਕ ਗਿਯਜ੍ਞ ਕਿਰਯ੍ਯਜ੍ਞ ਨੇਕ ਤ੍ਰਯਯੋ ਕੇਰੋ ।

ਧੰਕੰ ਨ ਪਲੋ ਯ੍ਯਜ੍ਞ ਰੂਢਾ ਵਿ ਮਣੰਤਿ ਕਿੰ ਪਿਸੁਯਾ ॥੪॥

ਸ਼ਲੋਕ 4 : “ਚਪਲਤਾ (ਤੜਕ-ਭੜਕ) ਨਾਲ ਨਾ ਚੱਲਣਾ, ਨਿੰਦਾ ਕਾਰਨ
ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਤਿਰਛੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ। ਅਜਿਹੇ
ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਾਰਕ ਦਾ ਨਿੰਦਕ, ਰੁੱਸ ਕੇ, ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ
ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

ਟੀਕਾ : ਧਰਮ ਤੇ ਆਚਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਬਾਹਰਲਾ ਵਿਵਹਾਰ
ਠੀਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਚਾਲ ਤੜਕ ਭੜਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣੀ
ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਹੁਰੂਪੀਆਂ ਵਾਂਗ ਕੱਪੜੇ ਨਹੀਂ ਬਦਲਣੇ
ਚਾਹੀਦੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ
ਤਿਰਛੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ
ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।
ਨਿੰਦਕ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ।

ਯਿਯਗਿਯ੍ਯਜ੍ਞ ਨਿਯਯੀਹਾ ਅਵਿਆਰਿਯੰ ਨੇਕ ਕਿਯ੍ਯਯਕ੍ਯ੍ਯੰ ।

ਨ ਕੁਲਕਮ੍ਮੋ ਅ ਲੁਘ੍ਯੰ ਕੁਵਿਯੋ ਕਿੰ ਕੁਯ੍ਯ ਕਲਿਕਾਲੋ ॥੫॥

ਸ਼ਲੋਕ 5 : “ਆਪਣੀ ਜੀਭ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖੋ, ਕਦੇ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਵਿਚਾਰੇ

ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ। ਆਪਣੇ ਕੁਲ ਦੇ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਛਿਪਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਧਾਰਕ ਦਾ ਕਲਯੋਗ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ। 5।

ਟੀਕਾ : ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਨੇ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਆਖੀ ਹੈ। ਜੀਭ ਸਾਰੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਦਰੋਪਦੀ ਨੇ ਜੀਭ ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਕਰਕੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਯੁੱਧ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਆਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ। ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਦਾ ਰਸਮੋਂ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਛਿਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਭੈੜਾ ਯੁੱਗ ਜੀਵ ਦਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਕੋਈ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਆਖੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖੀ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਸਮਸੰ ਨ ਤ ਲਵਿਜ੍ਯੌ ਕਸਸ ਵਿ ਆਲੰ ਨ ਦਿਜ੍ਯੌ ਕਧਾਵਿ ।

ਕੋ ਵਿ ਨ ਤਕਕੋ ਸਿਜ੍ਯੌ ਸਜ੍ਯਣ ਸਗੋ ਭਸੋ ਦੁਗੋ ।।੬।।

ਸਲੋਕ 6 : ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾੜੇ ਵਚਨ ਨਾ ਆਖੇ, ਕਿਸੇ ਤੇ ਵੀ ਝੂਠਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਨਾ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵੀ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚੰਗੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਹਨ।

ਟੀਕਾ : ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਜੀਵ ਕਿਲੇ ਵਰਗੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਮਾੜੇ ਵਚਨ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜੋ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾੜਾ ਵਚਨ ਹੈ। ਇਹ ਮਾੜੇ ਵਚਨ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਦੀ ਆਤਮਾ ਜਿੱਥੇ ਦੁੱਖ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਵੈਰ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਝਗੜੇ ਦੀ ਜੜ ਬੁਠਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਣਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਸ ਕੰਮ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਤੇ ਲਾਉਣਾ ਬੁਠਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਜ਼ਾਮ ਨਾਲ ਆਪਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਬੁਠਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਉਣਾ ਪਾਪ ਦਾ ਬੁਲਾਵਾ ਦੇਣਾ ਵੀ ਹੈ। ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਰਤਾਓ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਠਗੜੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਝਗੜੇ ਤਾਂ ਗੁੱਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨੇ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਚੰਡਾਲ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਕਰੋਧਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਰੇ ਔਗੁਣ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਝਗੜੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ । ਕਰੋਧ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚਾਰਿਤਰ

(ਸਾਧੂ ਜਾਂ ਮੁਨੀ ਦੇ ਵਰਤ) ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਅੱਗੇ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਨੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਾਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਸਕਸ਼ ਤਕਧ ਰਿਯਯਤ ਨ ਪਮ੍ਹ ਸਿਯਯਤ ਪਰਸ਼ ਤਕਧੋਰਾ

ਵਿਹਲੰ ਅਕਲੰ ਰਿਯਯਤ ਤਕਾਯਸੀ ਏਸ਼ ਵਿਤਸਾਯੰ ।।੭।।

ਸ਼ਲੋਕ 7 : ਸਭ ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਕਰੋ, ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁੱਲੋ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣੋ। ਇਹ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ।

ਟੀਕਾ : ਉਪਦੇਸ਼ ਰਤਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਦਾ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਯੋਗ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨੋਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਾਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਉਪਕਾਰ, ਕੋਈ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਮਨੁੱਖ ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਰਮ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿਆਕਰਣ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ, “ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਦਿਆ ਕਰਕੇ ਤੀਰਥੰਕਰ ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।”

ਸ਼ਾਸਤਰਕਾਰ ਨੇ ਦੂਸਰੀ ਹਿਦਾਇਤ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਵ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ। ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਨ। ਉਹ ਅਗਿਆਨ-ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਸ਼ਾਸਤਰਕਾਰ ਨੇ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਆਖੀ

ਹੈ। ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਰਥ ਕਰੁਣਾ, ਦਿਆ ਜਾਂ ਰਹਿਮ ਹੈ। ਅਹਿੰਸਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਹਿਚਾਣ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਉਂਦਾ। ਇਹੋ ਸਿਧਾਂਤ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੁਖੀ ਜੀਵ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਸੱਚਾ ਅਹਿੰਸਕ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਅਹਿੰਸਕ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਣਦਾ, ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਨਰਕ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਸਿੱਧ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਚਾਰਿਆ ਸ੍ਰੀ ਜਿਨੇਸ਼ਵਰ ਸੂਰੀ

ਜੀ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਵਡੱਪਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਾਣ-ਆਦਰ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੋਵਿ ਨ ਅ਷ਮਤਿਯਜ੍ਯਭ ਕਿਜ੍ਯਭ ਕਸ੍ਸ ਵਿਨ ਪਤ੍ਯਾਨਾ ਖੰਗੋ ।

ਦੀਯੰ ਨ ਧ ਯ ਜਪਿਯਜ੍ਯਭ ਜੀਵਿਯਜ੍ਯਭ ਜਾਵ ਜੀਭ ਲੋਏ ॥੮॥

ਅਧ੍ਯਾ ਨ ਪਸੰ ਸਿਯਜ੍ਯਭ ਨਿੰਦਿਯਜ੍ਯਭ ਦੁਯ੍ਯਯਯੋ ਵ ਨ ਕਯਾਵਿ

ਬਹੁ ਬਹੁ ਸੇ ਨ ਹਸਿਯਜ੍ਯਭ ਲਯਾਭ ਗੁਰੂ ਉਤ੍ਤਯਯੇ ॥੯॥

ਸਲੋਕ 8-9 : ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਿਨਤ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਨਾ ਕਰੋ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦੇਵੋ, ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਤੀ ਘਟੀਆ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਪਣੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਨਾ ਕਰੋ, ਭੈੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਹੱਸੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵ ਨੂੰ ਵਡੱਪਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਟੀਕਾ : ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਮਿਲੇ ?

ਸ਼ਾਸਤਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਦੀਨ-ਦੁਖੀ ਦੂਸਰੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਵੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਵ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸ਼ਾਸਤਰਕਾਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਤਮ ਸੰਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਭੈੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭੈੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਜੀਵ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਨ ਨਾ ਤਾਂ ਹਸਦਾ ਹੈ ਨਾ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਮਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਾਰਕ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸਤਰਕਾਰ ਨੇ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਆਖਿਆ ਹੈ :

ਰਿਤਯੋ ਨ ਕੀਸ਼ ਸਿਯਯਯ ਕਯਾਨੇ ਕੰਧਿਯਯਯ ਨ ਕੀਸ਼ਯਾ ।

ਨ ਕਧਯੇਹਿੰ ਹਵਿਯਯਯ ਈਸੋ ਨਾਧਸ਼ ਨੀਸ਼ੰਦੋ ।।੧੦।।

ਸਲੋਕ 10 : ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾ ਚਿੜਾਉਣਾ ਅਤੇ ਗੁਣ ਚੋਰ ਜਾਂ ਨਮਕ ਹਰਾਮੀ ਨਾ ਬਨਣਾ। ਇਹ ਨਿਆ (ਸੱਚ) ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ।

ਟੀਕਾ : ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਰਾਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਸੀ ਮੇਲ ਹੀ ਨਿਆ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਵਾਰਥ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਤੋੜਨਾ ਅਤੇ ਨਮਕ ਹਰਾਮੀ ਬਨਣਾ ਅਨਿਆ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਚਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚਤੁਰ ਸਮਝਦਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਲੱਛਣ

ਰਜਿਯਯਯ ਸੁਗਯੇਸੁ ਵਯਯਯ ਰਾਯੋ ਨ ਨੇਹ ਵਯਯੇਸੁ ।

ਕਿਯਯਯ ਪਤਪਰਿਕ੍ਸ਼ਾ ਦਕ੍ਸ਼ਾਯ ਈਸੋ ਅ ਕਸ਼ ਵਟ੍ਹੋ ।।੧੧।।

ਸਲੋਕ 11 : ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣਾ। ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਾਤਰ (ਬਰਤਨ) ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਸਮਝਦਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਸ਼ੋਟੀ ਹੈ।

ਟੀਕਾ : ਸੱਚ-ਸੁਠ, ਚੰਗਾ-ਮਾੜਾ, ਕਰਨ ਯੋਗ ਅਤੇ ਨਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਤਿੰਨ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੁਭ ਗੁਣ ਚਾਹੇ ਮਿੱਤਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਜਾਂ ਮੁਸਾਫਿਕਰ ਵਿਚ ਜਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਿਚ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਬਣੇ। ਗੁਣੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਨਾਲ, ਜੀਵ ਵੀ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਚੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਸਵਾਰਥ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ , ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਵਾਰਥ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨੇਕਾਂ ਅਵਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਬੇਅਰਥ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਹਾਣੀਕਾਰਕ ਹੈ। ਮਿੱਤਰਤਾ, ਲਗਨ, ਉਪਦੇਸ਼, ਵਿਉਪਾਰ ਆਦਿ ਕੰਮ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਰਖ ਯੋਗਤਾ (ਪਾਤਰਤਾ) ਦੇ ਇਹੋ ਗੁਣ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਸ਼ਾਸਤਰਕਾਰ ਉਹ ਯਤਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨਿੰਦਾ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਾਕਯ ਸਾਧਰਿਯਯਯ ਆਯਾ ਪਾਭਿਯਯਯ ਨੇ ਕਧਯਿਯਯੇ ।

ਨਧ ਸਾਹਸੰ ਚਯਯਯਯਯ ਆਯਿਯਯਯਯ ਤੇਯ ਯਯ ਹਤਯੋ ॥੧੨॥

ਸਲੋਕ 12 : ਨਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਨਿੰਦਨਯੋਗ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾਉ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਣ ਕੇ, ਬਿਨਾਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਨਾ

ਕਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਲੰਬੀ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਿੰਦਾ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

ਟੀਕਾ : ਸਾਡਾ ਮਨ ਨਿਡਰ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੰਮ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗਲਤ ਠੀਕ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਡਰ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਭੈ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਜਿਹਾ ਗਿਆਨੀ ਬੜੇ ਹੌਸਲੇ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਗਿਆਨੀ ਕਦੇ ਵੀ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਅੱਗੇ ਆਚਾਰਿਆ ਜੀ ਉਹ ਮਾਰਗ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

वसणे वि न मुञ्जिज्जइ मुच्चइ माणो न नाम मरणे ।

विहवक्खए वि दिज्जइ वयमसि धारं खु धीराणं ।।१३।।

ਸਲੋਕ 13 : ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਨਾ ਘਬਰਾਉਣਾ, ਮੌਤ ਆਉਣ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਨਾ ਤਿਆਗਨਾ, ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਦਾਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣਾ। ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਪੀਰਜਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਤੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

ਟੀਕਾ : ਇਸ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਆਚਾਰਿਆ ਜੀ ਨੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਧੀਰਜਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਜਦ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਭ ਜਲਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਸਲਾ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਭੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮੌਤ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਸੱਚਾ ਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਧਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਧੀਰਜਵਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਧਾਰ ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸੁਖਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਚੱਲਣਾ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਂਗ ਹੈ।

अइनेहो बहिज्जइ रुसिज्जइ नय पिये वि पय दिहं ।

बद्धारिज्जइ न कली जलंजली दिज्जइ दुहाणं ।।१४।।

ਸ਼ਲੋਕ 14 : ਸੰਸਾਰਿਕ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਫਸਣਾ, ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਵਧਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵਹਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਟੀਕਾ : ਸੁੱਖ-ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਆਪ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਸੁੱਖ ਆਤਮ ਸਵਰੂਪ ਭੁੱਲ ਕੇ, ਸੰਸਾਰਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ, ਪ੍ਰਤੀ

ਪਿਆਰ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਭੌਤਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮਮਤਾ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰਿਕ ਪਿਆਰ ਜਾਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਰਾਗ-ਦਵੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਕਰਮ ਦਾ ਬੀਜ ਹੈ। ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਸੇਭਤਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਛੱਡਣ ਨਾਲ (ਕਸ਼ਾਏ) ਕਰੋਧ, ਮਾਨ, ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਲੋਭ ਵੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੰਧਨ ਆਵਾਗਮਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਕੇ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਬੜੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਸਤਰਕਾਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੇ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਕੋਈ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕਰੋਧ ਕਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਇਹ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਦਾ ਸੰਸਾਰਿਕ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਪਾਸਕ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮਿਠਾਸ ਜੀਵ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅੱਗੇ ਸ਼ਾਸਤਰਕਾਰ ਉਹ ਉਪਾਅ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਿੰਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਨ ਕੁਸੰਗੇਯਾ ਕਸਿਜ਼ਯਾ ਕਾਲਕਸਾ ਵਿ ਧਿਯਾਏ ਛਿਤੰ ਕਧਯੰ

ਅਨਯਾਤੋ ਨਿਕਟਿਯਯਾ ਨ ਹੋਯ ਕਧਯਿਯਯਾ ਏਵੰ ।।੧੫।।

ਸਲੋਕ 15 : ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਨਾ ਰਹਿਣਾ, ਬੱਚੇ ਦੀ ਵੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ (ਅਨਿਆ) ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਕਦੇ ਨਿੰਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਟੀਕਾ : ਸ਼ਾਸਤਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਾਰਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (1) ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚੰਗੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (2) ਮੈਂ ਸਿਆਣਾ ਹਾਂ ਅਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹਿੱਤ ਭਰਪੂਰ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। (3) ਹਰ ਹਾਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਕਾਰਨ ਕਦੇ ਵੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ ਚਰਿੱਤਰਹੀਣ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਿਆਣਾ ਮਨੁੱਖ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਮਹਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਉਮਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਛੋਟੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਦੀ ਵੱਡੀ। ਜੈਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਤਿਮੁਕਤ ਮੁਨੀ ਜਿਹੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ

ਦਾ ਵਰਨਣ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਖੁਦ ਅਤੇ ਅਕ੍ਰਿਤਦਸ਼ਾਂਗ ਅਤੇ ਭਗਵਤੀ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਆਚਾਰਿਆ ਪਦਮ ਜਿਨੇਸ਼ਵਰ ਮੁਨੀ ਨੇ ਸੁਖੀ ਹੋਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

विहवेवि न मच्चिज्जइ न विसीइज्जइ असंपयाए वि ।

वट्टिज्जइ सम भावे न होइ रणरणइ संतावो ।।१६।।

ਸਲੋਕ 16 : ਸੰਪਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤੇ ਵੀ ਦੁੱਖ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਬਣਨਾ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਦੁੱਖ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੀਵ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਟੀਕਾ : ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸੁੱਖ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਹ ਸੁੱਖ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੁੱਖ ਹੈ। ਕੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਨ, ਪੁੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ, ਸਨਮਾਨ ਵਿਚ ਸੁੱਖ ਹੈ ? ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਭੌਤਿਕ ਪਦਾਰਥ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਸੁਖੀ ਆਦਮੀ ਅੰਦਰੋਂ (ਆਤਮਾ ਤੋਂ) ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਖੀ ਹੋਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। 18 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਸੁੱਖ ਲਈ ਬਾਹਰਲੇ ਉਪਾਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਨਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਸੁੱਖ ਉਸ ਜੀਵ ਤੋਂ ਉਨਾ ਹੀ ਦੂਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ

ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਮਾਨ (ਹੰਕਾਰ) ਕਰਨਾ। ਪਾਪ ਦਾ ਕਾਰਨ ਚਾਰ ਕਸ਼ਾਏ ਹਨ ਕਰੋਧ, ਮਾਨ, ਮਾਇਆ ਤੇ ਲੋਭ। ਕਸ਼ਾਏ ਕਰਮ ਬੰਧ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਮਾਨ (ਹੰਕਾਰ) ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਫਿਰ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਕਿਉਂ ਕਰੀਏ ? ਸੁਭ ਕਰਮ ਦੇ ਫਲ ਸਦਕਾ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੰਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੰਪਤੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਬੇਕਾਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਕੋਈ ਸੰਪਤੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਪਤੀ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਕਈ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ 8 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਜੀਵਨ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੈ।

ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਬਨਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਨੇ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਉਤਮ ਧਨ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਮਹਾਪੁਰਖ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਾਰਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਦੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸੰਤੋਖ ਕਾਰਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਚੇ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਾਪਾਂ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦੁੱਖ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਅੱਗੇ ਆਚਾਰਿਆ ਸ੍ਰੀ ਪਦਮ ਜਿਨੇਸ਼ਵਰ ਸੂਰੀ ਉਹ ਉਪਾਅ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਅਪਣਾ ਕੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

वन्निज्जई भिच्च गुणो न परुखं नय सुअस्स पच्चक्खं
महिला उनो भयावि हु न नस्सए जेण माहण्यं ।।१७।।

ਸਲੋਕ 17 : ਨੌਕਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ, ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਗੁਣ ਸਾਹਮਣੇ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗੁਪਤ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਰਨਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮਹੱਤਵ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਇਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਟੀਕਾ : ਇਹ ਸੰਸਾਰਿਕ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਚਾਰਿਆ ਸ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਿਖਰ ਤੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। (1) ਨੌਕਰ ਆਦਿ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਕੰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲਗਣ ਘੱਟ